

УДК 378.1; 336.1

С. ДАНИЛЕНКО, К. ЛУБИНЕЦЬ, Г. ТЕРЕЩЕНКО, О. ЧЕРНЮК

ШЛЯХИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглядаються питання запровадження гендерно-орієнтованого бюджетування в Україні. Зазначається, що гендерний бюджетний аналіз передбачає не лише сегрегацію за статтю, але й враховує інші соціальні категорії, такі як вік, соціально-економічне становище, місце проживання, освітній рівень та ін., за умови, що це є доцільним, а необхідні дані наявними. В статті здійснено аналіз програми «Забезпечення діяльності Національного центру «Мала академія наук України», надання позашкільної освіти державними позашкільними навчальними закладами, заходи з позашкільної освіти», що дало змогу зробити відповідні висновки та рекомендації.

Ключові слова: освіта, бюджетування, гендер, гендерно-орієнтоване бюджетування, позашкільна освіта.

Табл. 7. Літ. 11.

JEL classification: H41, H52, I22, I23, I28.

Бюджетна реформа в Україні, розпочата з ухвалення Бюджетного кодексу, до сьогодні не забезпечила ефективний та справедливий розподіл бюджетних ресурсів на задоволення потреб різних верств населення, у т. ч. урахування гендерного аспекту. Тривалий час йдеться про вдосконалення програмно-цілового методу бюджетування, орієнтованого на результат, зокрема, і гендерно-орієнтованого бюджетування. Гендерно-орієнтоване бюджетування (ГОБ) – це інструмент, який передбачає докладний аналіз бюджетних асигнувань щодо їх впливу на кінцевих отримувачів послуг – жінок і чоловіків, дівчат і хлопців. Особливо актуальним є запровадження гендерно-орієнтованого бюджетування у сфері освіти, яка охоплює сто відсотків населення країни, починаючи з дошкільнят.

Питаннями розвитку програмно-цілового методу бюджетування загалом та бюджетного фінансування освіти зокрема присвячено чимало праць віт-

чизняних науковців, серед яких доцільно виділити Л. Гриневич, І. Запатрину, Б. Кваснюка, В. Кременя, С. Лондара, К. Павлюк, В. Семиноженка та інших учених. Утім питання гендерно-орієнтованого бюджетування залишається не дослідженим та актуальним.

Із огляду на зазначене, головною метою статті є здійснення гендерного бюджетного аналізу та розроблення рекомендацій щодо шляхів запровадження гендерно-орієнтованого бюджетування у вітчизняну практику.

У рамках ініціативи із запровадження гендерно-орієнтованого бюджетування в Україні, Міністерство фінансів України за підтримки проекту «Гендерне бюджетування в Україні» розпочало пілотну роботу з гендерного бюджетного аналізу програм, що фінансуються з державного бюджету. Відповідно до Угоди про співробітництво від 17.06.2015 № 13010-05 між Міністерством фінансів України та Міністерством освіти і науки України МОН активно включилося у реалізацію

© Даниленко С., Лубинець К., Терещенко Г., Чернюк О., 2018

зазначеного проекту та ухвалило рішення на початковому етапі здійснити гендерний аналіз бюджетних програм з позашкільної та вищої освіти [1].

Гендерно-орієнтоване бюджетування – це інструмент, спрямований на інтеграцію гендерної складової у бюджетний процес. Його слід розглядати як впливовий елемент управлінської діяльності, пов'язаний із розробкою бюджетів різних рівнів, що надає важливу інформацію фахівцям, які приймають рішення щодо розподілу бюджетних коштів. Розробка гендерно-орієнтованого бюджету дозволяє побачити, як доходи та видатки бюджету впливають на соціально-економічне становище й можливості різних груп жінок і чоловіків, а також на аспекти рівності між жінками й чоловіками у країні. Як інструмент управлінської технології ГОБ дозволяє оцінити, в який спосіб і якою мірою державна політика у сфері розподілу видатків бюджету впливає на жінок і чоловіків як споживачів послуг, користувачів інфраструктури та платників податків.

Методологічний підхід, запропонований у рамках початкового етапу запровадження ГОБ, дозволяє зосередити увагу на вибраних програмах та конкретних програмних заходах, а також краще зрозуміти вплив програм на рівність між жінками та чоловіками.

Аналіз програми «Забезпечення діяльності Національного центру «Мала академія наук України», надання позашкільної освіти державними позашкільними навчальними закладами, заходи з позашкільної освіти» показав, що недостатньо здійснюється моніторинг і аналіз відвідань гуртків вихованцями позашкільних навчальних закладів та їх популяризація серед дітей шкільного віку, що дало б змогу вивчити та врахувати, які послуги пропонуються закладами і що впливає на вибір дівчат і хлопців, а також наскільки запропоновані гуртки відповідають потребам дітей різних вікових груп. Зокрема,

більшість працівників у державних позашкільних навчальних закладах – жінки (62 %), чоловіків відповідно – 38 %. Приблизно однакова кількість жінок і чоловіків серед керівників структурних підрозділів. У решті категорій персоналу, особливо обслуговуючого (на низькооплачуваних посадах), переважають жінки – 31 %, а чоловіків – 23 % від усього персоналу закладів.

Метою програми «Забезпечення діяльності Національного центру «Мала академія наук України», надання позашкільної освіти державними позашкільними навчальними закладами, заходи з позашкільної освіти» (відповідальний виконавець: Міністерство освіти і науки – головний розпорядник бюджетних коштів) є забезпечення організації виховного процесу в позашкільних навчальних закладах і заходів з позашкільної роботи; створення для обдарованих дітей та молоді розвивального освітнього середовища; проведення всеукраїнських масових заходів за дослідницько-експериментальним напрямом позашкільної освіти; поліпшення рівня науково-методичного забезпечення роботи з обдарованими дітьми та молоддю; організації дослідницької діяльності учнів; підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів системи Малої академії України; пропагування серед дітей і молоді принципу цінності наукових знань, формування умінь і навичок пошуково-дослідницької роботи; популяризації діяльності Малої академії наук України, здобутків обдарованої учнівської молоді та кращого досвіду науково-педагогічних працівників.

Учасниками програми є позашкільні навчальні заклади, що фінансуються МОН. Період, який підлягає аналізу, – 2015 рік. Загальний бюджет на 2015 рік: 35 314, 1 тис. гривень. Нормативно-правовою базою програми є: Закон України «Про освіту» [2]; Закон України «Про позашкільну освіту» [3]; Закон України «Про Державний бюджет України на

2015 рік» [4]; Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» [5]; Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» [6]; Указ Президента України «Про положення про стипендії Президента України для переможців всеукраїнських учнівських олімпіад з базових навчальних предметів і Всеукраїнського конкурсу – захисту науково – дослідних робіт учнів – членів Малої академії наук України» [7]; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку позашкільних навчальних закладів та заходів з позашкільної роботи з дітьми, а також закладів та заходів у галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, видатки на які здійснюються з державного бюджету» [8]; Постанова Кабінету Міністрів України «Про удосконалення роботи з талановитими дітьми» [9]; Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання стипендіального забезпечення» [10].

Цілі програми – надання освітніх послуг державними позашкільними навчальними закладами, проведення заходів з позашкільної роботи; створення для обдарованих дітей та молоді розвивального освітнього середовища; проведення всеукраїнських масових заходів з дослідницько-експериментального напряму позашкільної освіти; поліпшення рівня науково-методичного забезпечення роботи з обдарованими дітьми та молоддю, дослідницької діяльності учнів; пропагування серед дітей і молоді цінності наукових знань, умінь і навичок пошуково-дослідницької роботи; популяризація діяльності Малої академії наук України (далі МАН), здобутків обдарованої учнівської молоді та кращого досвіду науково-педагогічних працівників.

Програма орієнтована на надання освітніх послуг державними позашкільними навчальними закладами та здійс-

нення заходів з позашкільної роботи за такими напрямками діяльності:

1) науково-дослідницьким, в рамках якого: а) учнівська молодь бере участь у дослідницько-експериментальній, науковій, конструкторській, винахідницькій та пошуковій діяльності, що сприяє формуванню інтелектуального капіталу нації, вихованню майбутньої наукової зміни; б) розробляється та здійснюється апробація методик та технологій наукової освіти молоді за напрямками природничої освітньої галузі; в) здійснюється педагогічна експертиза та забезпечується методичний супровід нових засобів навчання, програмних продуктів та мережних ресурсів; г) проводяться всеукраїнські конкурси – захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України; д) виконуються міжнародні програми за участю обдарованих і талановитих дітей та молоді, а також соціально-мистецькі проекти;

2) еколого-натуралістичним, в рамках якого здійснюється комплекс заходів із виконання науково-дослідницьких робіт у галузі еколого-натуралістичної та природоохоронної діяльності;

3) художньо-естетичним, який є найпопулярнішим серед дітей та молоді.

Навчально-виховна робота здійснюється за такими мистецькими жанрами: хореографічний, театральний, цирковий, фольклорний та етнографічний, вокальний, хоровий, інструментальної музики, образотворчий, декоративно-ужитковий, кіномистецтво, літературна творчість, художня фотографія та комп'ютерна графіка;

4) науково-технічним, представлений такими профілями: початково-технічний, предметно-технічний, спортивно-технічний, інформаційно-технічний, виробничо-технічний, художньо-технічний;

5) туристично-краєзнавчим, в рамках якого: а) здійснюється робота з розвитку спортивного туризму та краєзнавчих досліджень серед учнівської та студентської молоді; б) проводяться

всеукраїнські масові заходи з національно-патріотичного виховання і спортивного туризму, краєзнавства.

Дане дослідження було зосереджено на аналізі чотирьох позашкільних навчальних закладів, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, а саме: Національний центр «Мала академія наук», Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Український державний центр позашкільної освіти та Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Усього у позашкільних навчальних закладах у 2015 р. перебувало 1 273 хлопців та 1 197 дівчат віком від 4-х до 18-ти років і старші вихованці. Найбільше з них дітей віком від 10-ти до 18-ти років – хлопців – 34 % та дівчат – 32 % від загальної кількості всіх вихованців цих навчальних закладів. Найменше – хлопців (2 %) віком до 7-ми років і дуже мало дівчат (7 %) старших від 18-ти років відвідують позашкільні навчальні заклади.

Разом із тим, у залежності від вікової категорії спостерігається й зміна уподобань дітей. Зокрема, найбільш відвідуваними серед дівчат і хлопців віком до 10-ти років є гуртки художньо-естетичного напрямку.

Крім того, аналізуючи навчання дітей віком до 7-ми років та від 7-ми до 10-ти років у позашкільних навчальних закладах, можна зробити висновок, що за науково-дослідницьким, еколого-натуралістичним та науково-технічним напрямками взагалі не відвідують ці заклади ні дівчата, ні хлопці. У віковій групі старші 18 років не навчається молодь за науково-дослідницьким та еколого-натуралістичним напрямками.

У рамках гендерного бюджетного аналізу цієї Програми використовувались оперативні дані навчальних закладів, оскільки статистичні дані по державних позашкільних закладах відсутні.

Також слід зазначити, що позашкільний навчальний заклад за туристично-краєзнавчим напрямом не привабливий для дітей віком від 7-ми до 10-ти років (усього хлопців – 4 % та дівчат – 1 % від загальної кількості дітей, які відвідують заклад) і молоді старше 18-ти років (тільки 1 % дівчат і хлопців є вихованцями закладу).

Аналіз контингенту вихованців позашкільних закладів за напрямками роботи гуртків показав, що 48,5 % дітей навчається в гуртках науково-дослідницького напрямку, в якому частка хлопців і дівчат однакова. Водночас варто зазначити, що вихованці позашкільних навчальних закладів віддають перевагу еколого-натуралістичному напрямку (еколого-натуралістична та природоохоронна діяльність), де 58 % – дівчат та 42 % – хлопців, а також – художньо-естетичному, в якому частка дівчат складає 45 %, а хлопчиків – 55 %. Крім того, 61 % хлопців навчаються в гуртках науково-технічного та туристсько-краєзнавчого напрямків.

Можна відмітити гендерний характер розподілу вихованців у межах напрямів гуртків, тобто дівчата віддають перевагу таким сферам як екологія, природоохоронна та дослідницька діяльність, а хлопці – науково-технічній, науково-дослідницькій та художньо-естетичній. При цьому зроблено висновок про відсутність гендерних стереотипів вибору напрямів гуртків у дівчат і хлопців.

З огляду на проведений аналіз відвідань гуртків вихованцями позашкільних навчальних закладів, важливо враховувати, які послуги пропонуються закладами і що впливає на вибір дівчат і хлопців, а також наскільки запропоновані гуртки відповідають потребам дітей різних вікових груп.

У табл. 1 наведено інформацію щодо кількості всеукраїнських і міжнародних заходів у 2015 році за напрямками діяльності, витрачання коштів на їх проведення (табл. 2) та проаналізовано ефективність участі у цих заходах дівчат і хлопців різних вікових груп (табл. 3).

Таблиця 1

Інформація про кількість всеукраїнських і міжнародних заходів, проведених позашкільними навчальними закладами державної форми власності у 2015 р.

Напрями діяльності	Кількість проведених заходів		Кошти, витрачені на проведення заходів, грн			
	Усього	у т. ч.		Усього	у т. ч.	
		за кошти бюджету	за інші кошти		кошти бюджету	інші кошти
Науково-дослідницький	55	42	13	1 931 000	1 354 900	576 100
Еколого-натуралістичний	48	3	45	2 196 000	200 000	1 996 000
Науково-технічний	25	6	19	183 063	83 986	99 077
Художньо-естетичний	37	6	31	300 458	116 014	184 444
Туристично-краєзнавчий	22	6	0	510 500	510 500	0
Усього	125	51	58	5 121 021	2 265 400	2 855 621

Джерело: складено авторами за даними МОН України.

Таблиця 2

Інформація про чисельність дітей, залучених до всеукраїнських і міжнародних заходів позашкільними навчальними закладами державної форми власності у 2015 р.

Напрями діяльності	Кількість проведених заходів		Чисельність дітей, залучених до заходів													
	усього	у т. ч. за кошти бюджету	за інші кошти	у т. ч.			з них за віком:						старші 18 років			
				хлопчиків	дівчаток	усього	до 7 років		від 7 до 10 років		від 10 до 18 років		хлопчиків		дівчаток	
							хлопчиків	дівчаток	хлопчиків	дівчаток	хлопчиків	дівчаток	хлопчиків	дівчаток		
Науково-дослідницький	55	42	13	11505	11563	0	0	0	0	0	11505	11563	0	0	0	
Еколого-натуралістичний	48	3	45	5200	11648	33	15	383	768	4772	10834	12	31	0	0	
Науково-технічний	25	6	19	2545	255	14	0	789	107	1706	148	36	0	0	0	
Художньо-естетичний	37	6	31	3376	7124	216	391	699	1370	1935	4409	526	954	0	0	
Туристично-краєзнавчий	22	6	16	472	317	1	0	12	3	459	314	0	0	0	0	
Усього	187	63	124	23098	30907	264	406	1883	2248	20377	27268	574	985	0	0	

Джерело: складено авторами за даними МОН України.

Таблиця 3
Інформація про кошти, витрачені на одного вихованця під час проведення одного Всеукраїнського або міжнародного заходу, проведеного позашкільними навчальними закладами державної форми власності, у 2015 р.

Напрями діяльності	Кошти, витрачені на 1 вихованця під час проведення 1 заходу											
	кошти бюджету та інші кошти (грн)					кошти бюджету (грн)					інші кошти (грн)	
	загальний середній показник	з них		середній показник	з них	середній показник	з них		середній показник	з них		
		на хлопчиків	на дівчаток				на хлопчиків	на дівчаток		на хлопчиків	на дівчаток	
Науково-дослідницький	1,78	961,00	970,00	1,26	674,10	680,80	57,61	288,05	288,05	288,05		
Еколого-натуралістичний	130,00	130,00	130,00	345,00	345,00	345,00	123,00	123,00	123,00	123,00		
Науково-технічний	662,77	680,00	646,00	662,77	679,80	645,75	39,10	39,10	39,10	39,10		
Художньо-естетичний	122,34	122,00	122,00	122,34	122,34	122,34	19,68	19,68	19,68	19,68		
Туристично-краєзнавчий	647,02	305,39	205,11	647,00	305,39	205,12	0,00	0,00	0,00	0,00		
Середній показник	292,84	449,37	422,29	346,46	431,39	403,74	52,50	110,11	110,11	110,11		

Джерело: складено авторами за даними МОН України.

Таблиця 4
Інформація про кількість ставок працівників позашкільних навчальних закладів державної форми власності у 2015 р.

Напрями діяльності	Кількість ставок працівників					
	усього	чоловіків		жінок		%
		у т. ч.	у т. ч.	у т. ч.	у т. ч.	
Науково-дослідницький	290	111	38	179	62	62
Еколого-натуралістичний	147	49	33	98	67	67
Науково-технічний	38	17	45	21	55	55
Художньо-естетичний	38	17	45	21	55	55
Туристично-краєзнавчий	38	17	45	21	55	55
Усього	551	211	38	340	62	62

Джерело: складено авторами за даними МОН України.

Найбільше всеукраїнських і міжнародних заходів проведено за бюджетні кошти (46 % від загального обсягу коштів, передбачених на ці заходи) за науково-дослідницьким напрямом, де представлено однакову кількість хлопців (50 %) і дівчат (50 %), і це вихованці вікової групи від 10-ти до 18-ти років. За кошти, отримані з додаткових джерел (54 % від загального обсягу коштів, передбачених на ці заходи) найбільше проведено заходів за еколого-натуралістичним напрямом, де більше учасників-дівчат віком від 10-ти до 18-ти років – 72 % від загальної кількості вихованців цього напрямку (хлопців – лише 28 %), та художньо-естетичним – також серед учасників переважна більшість дівчат віком від 10-ти до 18-ти років – 70 % від загальної кількості вихованців цього напрямку (хлопців – лише 30 %). Вихованці, старші 18-ти років, не брали участь у заходах науково-дослідницького та туристично-краєзнавчого напрямку.

Постає запитання: чому ж для вихованців деяких вікових груп не привабливі такі напрями? Ймовірно, причини лежать у невідповідності структури послуг, які пропонуються дітям, їхнім інтересам.

Аналіз видатків на проведення всеукраїнського або міжнародного заходу в 2015 році за рахунок бюджетних та інших коштів на одного вихованця показав незначну різницю у витратах на хлопців та дівчат (витрати на хлопця більше на 6 %, ніж на дівчину), якщо брати середній показник за всіма напрямками діяльності. В середньому витрати, що фінансувалися на проведення заходів із загального фонду бюджету, на хлопця більше на 6,4 %, ніж на дівчину (див. табл. 3).

Крім того, більше 90 % суми видатків, яка передбачалися на фінансування Національного центру «Мала академія наук», державних позашкільних навчальних закладів та заходів з позаш-

кільної роботи, складає заробітна плата працівників цих навчальних закладів.

Здійснено аналіз кількості ставок працівників позашкільних навчальних закладів (табл. 4), проведено гендерний аналіз усіх працівників навчальних закладів за напрямами діяльності, у тому числі за віком (табл. 5) і посадою (табл. 6) та середньою заробітною платою (табл. 7).

За результатами аналізу зроблено висновок, що у цих закладах (як і в цілому по галузі освіти) працює більшість жінок – 62 %, а чоловіків – 38 %.

Віковий склад працівників позашкільних навчальних закладів свідчить про те, що більшість із них перебувають у віці до 50-ти років (69 %). Працівників віком від 50-ти до 60-ти років – 17 % і від 60-ти років і старші – 14 %.

Аналізуючи інформацію щодо працівників за посадою (табл.6), можна зробити висновок, що лише 25 % жінок є керівниками навчального закладу, а 75 % – чоловіки. Серед керівників гуртків та інших керівників структурних підрозділів розподіл керівних посад приблизно однаковий: 50 % – жінок і 50 % – чоловіків. У інших категоріях персоналу, особливо обслуговуючого, переважають жінки.

Аналіз зарплати працівників закладів (див. табл. 7) показав, що жінок більше серед працівників закладів, і приблизно однакова кількість і жінок, і чоловіків серед керівників структурних підрозділів, а заробітна плата вища у чоловіків – працівників різних вікових категорій. Середня заробітна плата жінок по цих навчальних закладах складає 83,8 % заробітної плати чоловіків.

При подальшому аналізі рівня заробітної плати жінок і чоловіків позашкільних навчальних закладів різних вікових груп виявлено цікавий факт гендерно стереотипного характеру, який полягає в тому, що у всіх вікових групах середня заробітна плата жінок менша, ніж середня заробітна плата чоловіків.

Таблиця 5
Інформація про кількість усіх працівників позашкільних навчальних закладів державної форми власності за віком у 2015 р.

Напрями діяльності	Кількість працівників за віком																								
	Усього		У т. ч.		до 30 років		від 30 до 40 років		від 40 до 50 років		від 50 до 60 років		60 років і старші												
			чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок											
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%											
Науково-дослідницький	290	111	38	179	62	33	11	53	18	24	8	58	20	26	9	29	10	15	5	23	8	13	4	16	6
Еколого-натуралістичний	147	49	33	98	67	8	5	17	12	6	4	10	7	10	7	29	20	16	11	23	16	9	6	19	13
Науково-технічний	38	17	45	21	55	3	7	5	13	3	8	5	14	7	17	6	16	3	8	2	5	2	5	2	7
Художньо-естетичний	38	17	45	21	55	2	7	5	13	3	8	6	14	6	17	6	16	3	8	2	5	2	5	3	7
Туристично-краснавичий	38	17	45	21	55	3	8	2	5	2	5	4	11	3	8	7	18	2	5	4	11	7	18	4	11
Усього	551	211	38	340	62	49	9	82	15	38	7	83	15	52	9	77	14	39	7	54	10	33	6	44	8

Джерело: складено авторами за даними МОН України.

Таблиця 6
Інформація про кількість усіх працівників позашкільних навчальних закладів державної форми власності за посадою у 2015 р.

Напрями діяльності	Кількість працівників за посадою																												
	Усього		У т. ч.:						завлабораторією		методист		керівник гуртка		інші, в т. ч. обслуговуючий персонал														
			чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок	чоловіків	жінок													
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%												
Науково-дослідницький	290	1	0	0	1	0	3	1	0	5	2	9	3	1	0	5	2	21	7	80	28	0	0	5	2	82	28	77	27
Еколого-натуралістичний	147	1	1	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15	10	24	16	5	3	4	3	28	19	68	46
Науково-технічний	38	1	1	0	0	0	1	3	4	2	5	1	3	4	1	3	4	11	3	4	11	3	9	5	13	5	14	8	22
Художньо-естетичний	38	0	0	0	0	1	1	1	3	4	11	1	4	1	3	1	3	1	3	4	11	4	9	5	13	6	14	9	22
Туристично-краснавичий	38	0	0	1	3	3	8	0	0	1	3	3	8	0	0	0	0	6	16	4	11	0	0	5	13	7	18	8	21
Усього	551	3	1	1	0	5	1	7	1	14	3	15	3	1	5	1	7	44	8	116	21	12	2	24	4	128	23	170	31

Джерело: складено авторами за даними МОН України.

Таблиця 7
Інформація про середню зарплату працівників позашкільних навчальних закладів державної форми власності у 2015 р.

Напрями діяльності	Середня зарплата працівників (грн)													
	загальна середня	у т. ч.		з них за віком:										
		чоло-віків	жінок	до 30 років	від 30 до 40 років	від 40 до 50 років	від 50 до 60 років	60 років і старші	чоло-віків	жінок	чоло-віків	жінок	чоло-віків	жінок
Науково-дослідницький	2414,2	2883,2	2123,4	2909,4	2933,7	2097,0	2831,1	2097,0	2773,6	2148,2	2954,1	2138,0	2954,1	2138,0
Еколого-натуралістичний	3376,4	3482,9	3269,9	2207,6	3699,3	2403,3	3533,1	3878,4	3857,6	4156,5	4117,1	3230,4	4117,1	3230,4
Науково-технічний	5447,2	5505,4	5388,9	4253,6	4425,4	3593,9	2578,4	3887,8	5333,8	7721,7	5495,8	5280,6	7721,7	5280,6
Художньо-естетичний	5447,2	5505,4	5388,9	4253,6	4425,4	3593,9	2578,4	3887,8	5333,8	7721,7	5495,8	5280,6	7721,7	5280,6
Туристично-красназавчий	2705,3	3399,7	2010,9	3085,3	2432,2	1475,6	2277,0	1343,9	6684,5	3122,8	3851,5	3353,6	3122,8	3353,6
Середній показник	3486	3818	3198	3114	3373	2392	2805	2802	4662	4287	4105	3501	4287	3501

Джерело: складено авторами за даними МОН України.

Так, середня заробітна плата жінок до 30-ти років складає 55 %, від 30-ти до 40-а років – 70,9 %, від 40-а до 50-ти років – 99,8 %, від 50-ти до 60-ти років – 92 %, від 60-ти років і старші – 87,4 % заробітної плати чоловіків.

За результатами гендерного аналізу розподілу дівчат і хлопців у державних позашкільних навчальних закладах можна зробити висновок, що існує низка проблем щодо гендерної рівності серед вихованців позашкільних навчальних закладів:

- основна проблема – у відсутності ведення статистичної звітності щодо навчання дітей та молоді у державних позашкільних навчальних закладах як органами Державної служби статистики, так і Міністерством освіти і науки, що унеможливорює прогнозування розвитку навчальних закладів та здійснення вивчення актуальності тих чи інших гуртків і їх відповідності потребам дітей різних вікових груп;

- учні загальноосвітніх навчальних закладів не зовсім володіють інформацією про існування тих чи інших гуртків та їх територіального розташування, а також про їх пізнавальне значення;

- на перший погляд, у закладах працює багато гуртків різних напрямів діяльності, проте діти не всіх вікових груп відвідують усі гуртки, а це свідчить про відсутність належної популяризації послуг, що надаються закладами позашкільної освіти;

- не вивчається актуальність заходів з позашкільної освіти та діяльність гуртків, їх відповідність потребам дітей різних вікових груп;

- деякі діти із сільської місцевості взагалі не знають про існування різних гуртків, тому що вони знаходяться у містах. Можна припустити, що існує прихована нерівність у доступі дітей до позашкільної освіти, особливо із сільської місцевості;

- працівники позашкільних навчальних закладів отримують низьку зарплату, а серед них переважають жінки;

- узагалі не аналізується проблема навчання у державних позашкільних навчальних закладах хлопців і дівчат з числа осіб з обмеженими можливостями.

Проте щоб довести або спростувати ці твердження, необхідно провести окреме дослідження для вивчення потреби школярів різних вікових груп (окремо дівчат і хлопців) у послугах, які пропонує позашкільна освіта, що дало б змогу вивчити та врахувати, які послуги пропонуються закладами і які чинники впливають на вибір дівчат і хлопців, а також наскільки запропоновані гуртки відповідають потребам дітей різних вікових груп.

Насамперед слід звернути увагу на дітей, які займалися в позашкільних навчальних закладах, але полишили заняття. У цьому аспекті показовою є вікова група хлопців та дівчат, які старші 18 років, оскільки в ній найвищий відсоток відвідування, а також відтоку вихованців. Можна припустити, що цю вікову групу хлопців та дівчат не влаштовують наявні послуги або недостатньо ведеться інформаційна робота серед молоді.

На подолання гендерних проблем, виявлених під час пілотного аналізу, розроблено низку рекомендацій стосовно запровадження статистичної та адміністративної звітності, збору даних, програмної діяльності, внесення змін до документів, які використовуються у бюджетному процесі.

Так само аналіз програми дав змогу сформулювати низку рекомендацій, які стосуються різних аспектів, зокрема щодо збору даних, здійснення моніторингу, пропозицій стосовно внесення змін у бюджетну програму, а також удосконалення системи надання послуг та розподілу бюджетних коштів.

По-перше, стосовно збору та аналізу даних, доцільно:

– запровадити статистичну звітність щодо навчання хлопців і дівчат у державних позашкільних навчальних закладах та включити у форму звітності: а) кількість дівчат і хлопців, які здобувають позашкільну освіту; б) кількість дівчат і хлопців, які є переможцями всеукраїнських та міжнародних заходів; в) кількість жінок і чоловіків, які працюють у системі позашкільної освіти, за напрямками діяльності.

– вивчати діяльність тих чи інших гуртків і їх відповідність потребам дівчат і хлопців, які відвідують заклади; здійснювати регулярно аналіз інформації щодо відвідання гуртків хлопчиками та дівчатами з міста та із сільської місцевості; аналізувати розподіл жінок і чоловіків серед працівників закладів, щоб з'ясувати, чому серед керівних працівників мало жінок; переглядати зарплати працівників закладів за статтю та за різними напрямками діяльності.

По-друге, стосовно надання послуг:

– здійснити опитування в загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах щодо відвідування гуртків дівчатами і хлопцями за різними напрямками діяльності;

– забезпечити можливість рівного доступу до позашкільної освіти дівчат і хлопців як у містах, так і в сільській місцевості, тим самим урівнявши їхні шанси на відвідування гуртків за всіма напрямками діяльності позашкільних навчальних закладів.

По-третє, стосовно програми «Забезпечення діяльності Національного центру «Мала академія наук України», надання позашкільної освіти державними позашкільними навчальними закладами, заходи з позашкільної освіти» доцільно:

– популяризувати послуги, що надаються державними позашкільними навчальними закладами, та здобутки обдарованої учнівської молоді серед дівчат та хлопців;

– забезпечити рівність у наданні послуг закладами як дівчатам, так і хлопцям;

– здійснити заходи щодо забезпечення рівного доступу до отримання позашкільних освітніх послуг хлопцями та дівчатами як з міста, так і з сільської місцевості;

– забезпечити розвиток державних позашкільних навчальних закладів та заохочувати дівчат і хлопців відвідувати гуртки за всіма напрямками їх діяльності [11].

Рекомендовано включити такі показники результату: кількість вихованців позашкільних навчальних закладів за напрямками діяльності гуртків, з них дівчат; кількість дівчат та хлопців, які є переможцями всеукраїнських та міжнародних заходів; обсяг видатків за напрямками діяльності гуртків.

Насамкінець зазначимо, що гендерний бюджетний аналіз, закладений в основі ГОБ, створює передумови для впровадження принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності та забезпечує сталий розвиток суспільства. Важливо зазначити, що гендерний бюджетний аналіз передбачає не лише сегрегацію за статтю, але й враховує інші соціальні категорії, такі як вік, соціально-економічне становище, місце проживання, освітній рівень та ін., за умови, що це є доцільним, а необхідні дані наявні.

Враховуючи все вищевикладене, констатуємо, що основними завданнями ГОБ є: посилення підзвітності уряду у питаннях гендерної рівності, потреб різних груп жінок і чоловіків, розширення їх можливостей; підвищення ефективності використання бюджетних коштів через конкретну адресацію тим, хто їх найбільше потребує і кому вони принесуть реальну користь; сприяння прозорості бюджету і зменшення корупції. Тобто, в центрі уваги ГОБ – реальні потреби та інтереси жінок і чоловіків, які, зі свого боку, мають бути рівною мірою враховані у процесі формування державного і місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. У МОН обговорили питання врахування гендерного аспекту в бюджетуванні освітніх програм з місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249307967&cat_id=244277212.
2. Про освіту: закон України від 23 травня 1991 р. № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
3. Про позашкільну освіту: закон України від 22 червня 2000 р. № 1841-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.
4. Про Державний бюджет України на 2015 рік: закону України від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.
5. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні: Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005>.
6. Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді: Указ Президента України від 30.09.2010 № 927/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/927/2010>.
7. Про положення про стипендії Президента України для переможців Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових навчальних предметів і Всеукраїнського конкурсу – захисту науково – дослідних робіт учнів – членів Малої академії наук України: Указ Президента України від 16.05.2006 № 398/2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/398/2006>.
8. Про затвердження переліку позашкільних навчальних закладів та заходів з позашкільної роботи з дітьми, а також закладів та заходів у галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, видатки на які здійснюються з державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1133 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1133-2002-%D0%BF>.
9. Про удосконалення роботи з талановитими дітьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2010 № 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=243274013>.
10. Деякі питання стипендіального забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 № 165 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249638784>.
11. Гендерний бюджетний аналіз програм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://grbproject.org/nashi_dokumenty/.

S. DANYLENKO, K. LUBYNETS, H. TERESHCHENKO, O. CHERNYUK

**WAYS OF IMPLEMENTATION OF GENDER-ORGANIZED
BUDGETING IN UKRAINE**

Summary. The article deals with the issues of introduction of gender-oriented budgeting in Ukraine. It is noted that gender budget analysis involves not only gender segregation, but also takes into account other social categories such as age, social and economic status, place of residence, educational level, etc., provided that it is

expedient and the necessary data available. The article analyses the program «Ensuring the activity of the National Center» Small Academy of Sciences of Ukraine «providing extracurricular education by state out-of-school educational institutions, measures for out-of-school education». The analysis showed that there is not enough monitoring and analysis of attending clubs by pupils of out-of-school educational institutions and their promotion among school-age children. It is concluded that services are offered by institutions and affect the choice of girls and boys, as well as how the proposed groups meet the needs of children of different age groups. A number of recommendations for the implementation of statistical and administrative reporting, data collection, program activities, and amendments to documents used in the budget process have been developed to overcome the gender problems identified during the analysis. The analysis of the program has made it possible to formulate a series of recommendations that relate to various aspects. In particular, regarding data collection, monitoring, proposals for amending the budget program, as well as improving the services provision system and budget funds distribution. The main tasks of gender-based budgeting are: increasing government accountability in issues of gender equality, needs of different groups of women and men, expanding their capabilities; increasing the efficiency of using budget funds through specific addressing to those who need them most and who they will bring in real benefits; promoting budget transparency and reducing corruption. That is, the real needs and interests of women and men, which, in turn, should be equally taken into account in the process of formation of state and local budgets, are at the center of attention.

Keywords: *education, budgeting, gender, gender-oriented budgeting, out-of-school education.*